

Zaniklé expozice

Dynamika dějin 20. století se promítla i do podoby českých muzeí a jejich expozic. Dějiny se vystavovaly jinak za první republiky, jinak v období protektorátu a Třetí říše, jinak mezi lety 1948–1989 a jinak se vystavují dnes. Přestože se expozice a výklady minulosti výrazně vyvíjely a měnily, sbírka často zůstává v muzeích jen jedna. Velká část exponátů, které dříve hrály klíčovou úlohu v expozicích, našla dnes své místo v depozitářích, nebo jsou tyto artefakty využity v expozici zcela odlišným stylem. A právě zde vzniká velký prostor a příležitost pro vzdělávání o muzeích samotných a pro pochopení procesů, které se v muzeích odehrávají. Sbírkové předměty a artefakty nenesou ustálený a vepsaný význam, velká část toho, jak mají objekty působit na návštěvníka, vzniká až způsobem vystavení, připojením popisky a celkově konceptem expozice nebo i výkladem průvodce. To je možné demonstrovat právě prostřednictvím různých způsobů vystavení objektů.

Na výstavě k výročí smrti Karla IV. v roce 1978 (Doba Karla IV. v dějinách národů ČSSR) na Pražském hradě byly prezentovány očekávané exponáty ke středověkým dějinám. Příběh českých dějin zde však byl doveden až do svého konce, který se v roce 1978 jevil samozřejmě odlišně od dnešního vyprávění. Především závěr výstavy ve Vladislavském sále klade dnes „návštěvníkovi muzeí – badateli“ mnoho otázek. Jak souvisí socha Sbratření od Karla Pokorného, zobrazující českého povstalece v objetí rudoarmějce, s dějinnou úlohou Karla IV.? Měli kurátoři ambici vytvořit vazbu mezi portrétem Gustáva Husáka a středověkým císařem? Znamená citát z tehdejší Ústavy „Veškerá moc v Československé socialistické republice patří pracujícímu lidu“ naplnění státotvorného projektu Karla IV.? Všechny tyto otázky vedou

k tomu, že výstava měla i další smysl, než jen seznámit občany Československa s obdobím doby Karla IV. A pokud si takové otázky klademe nad zaniklou výstavou, neměli bychom je klást i dnešním expozicím?

Pohled do zaniklé expozice. Foto: Jiří Burian, Doba Karla IV. v dějinách národů ČSSR (průvodce výstavou), Praha 1978, s. 159.

Podobný přístup můžete uplatnit i na materiálu z vašeho muzea. Máte k dispozici muzejní archiv, kde jsou zachyceny podoby expozic a výstav? Právě materiály ze zaniklých expozic nás mohou vést k otázkám, které reflektují roli muzea a zároveň poukazují na mnohdy pozoruhodné „výstavní životopisy“ jednotlivých sbírkových předmětů. Právě konfrontace s těmito příběhy přesvědčí návštěvníka o tom, že i středověké exponáty nám mohou něco prozradit o dějinách 20. století.

Jak pracovat s dokumenty zachycujícími podobu zaniklých výstav a expozic? V archivech jistě naleznete mnohé dokumenty, níže předkládáme několik tipů, jak archiválie spojené s muzei zapojit do současných vzdělávacích programů.

Fotografie

Pro žáky jsou zřejmě nejpřístupnějším materiálem fotografie exponátů v jiné expozici. Účastníci si pravděpodobně všimnou proměny muzejní architektury. Je ale na fotografii zachycena proměna kontextu vystavování? Nachází se zde nějaké ideologické heslo? Je možné dokumentovat sousedství s nějakým dalším exponátem? A neproměnily se i praktiky performované v muzeu? Nezachycuje fotografie například čestnou stráž nebo recitační soutěž?

Libreta

Komplexnější představu o umístění exponátů v původní expozici obsahují libreta a scénáře. Zde se nabízejí otázky tazající se na celkový příběh, který měla výstava vyprávět. Ptát se také můžeme, jakou roli zde hrál konkrétní exponát? Byl pro příběh důležitý? Došlo ke zkrácení významu objektu oproti stavu současného historického poznání? Jak bychom příběh exponátu vyprávěli dnes?

Katalogy

Dobové katalogy často přinášejí základní údaje o tématu, které výstava nebo expozice zpracovávaly, málokdy můžeme z katalogu rekonstruovat podobu expozice. Přesto je možné, že ve starých katalozích narazíte na známý exponát v nečekaných souvislostech. Proč se zde předmět ocitl? Jakou roli hrál ve sbírce a jaká je jeho další historie vystavování?

Propagační předměty

Zajímavým zdrojem pro práci s historií muzea mohou být i staré propagační předměty. Například komponované pohlednice – jak se odlišoval dobový obraz města od toho dnešního? Atraktivní jsou samozřejmě plakáty k expozicím a pozvánky na nejrůznější akce konané v muzeu. I tyto předměty mohou sloužit k aktualizacím otázkám, například i z mediální výchovy – jak se propagace v oblasti kultury v období socialismu liší od práce dnešních turistických agentur?

Aktivita spojené s konceptem zaniklé expozice přinášejí porozumění nebo poznání principů kurátorské práce. Analýza výstavních situací (od varianty jednoho artefaktu v různých expozicích až po větší výstavní celky) a role jednotlivých prvků v expozici může přiblížit různorodé přístupy kurátorů a aktualizovat otázky, se kterými se setkávají. Jaké bylo/je hlavní sdělení výstavy? Jaké exponáty byly vybrány a jak tomuto sdělení napomáhají? V jakém prostředí se výstava nachází/nacházela a nese toto místo symbolický význam? Práce založená na čtení expozic a změn perspektiv a obsahů v jejich prostoru rozvíjí mediální dovednosti a schopnost porozumět historickým pramenům muzejní povahy.

Prostor pro vlastní
poznámky

62

63